

IZOBRAŽEVANJE ZA MULTIKULTURALIZEM: VSEŽIVLJENJSKO UČENJE NA ŠVEDSKEM¹

dr. Marina Lukšič-Hacin, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

UDK 37.015.311

JEL: I210

Povzetek

Razprava Izobraževanje za multikulturalizem: vseživljenjsko učenje na Švedskem je usmerjena na švedski multikulturalizem kot enega od različnih politik multikulturalizma, ki jih danes najdemo v praksi. Iskanje odgovorov na izhodiščna vprašanja je pokazalo, da je odločitev za politiko multikulturalizma na Švedskem sledila procesom etnične heterogenizacije, ki so v praksi že potekali in porajali nove izzive in zahteve, če je država hotela upoštevati cilje demokratizacije in pravičnosti za vse svoje prebivalce (ne le državljane). Odločitev za novo politiko v letu 1975 je bila temeljito pretehtana in utemeljena tudi z željo, da bi ljudje, ki so se na Švedsko priselili, tam tudi ostali (ne pa odšli, kakor to zasledimo pri odnosu, ki je del modela gostujočih delavcev). Resnost odločitve se kaže v sistematičnosti uvajanja nove politike multikulturalizma, ki je bila sistemsko podprta v vseh družbenih podsistemih, med drugim tudi v izobraževanju, kjer sta bili na prvo mesto postavljeni pravica do aktivne večjezičnosti in pravica spoznavanja kulturnih dediščin. Pri tem je zelo pomembno, da izobraževalni sistem ni edini družbeni podsistem, ki je zavezan multi-kulturnim načelom. Temu so zavezani vsi družbeni podsistemi, kar je, gledano z vidika socializacije, zelo pomembno, saj na normativni ravni ne prihaja do navzkrižja med dejavniki socializacije.

Ključne besede: multikulturalizem, izobraževanje, vseživljenjsko učenje, Švedska

Abstract

The article focuses on the specific type of politics of multiculturalism that can be observed in practice. The decision to introduce the politics of multiculturalism in Sweden was influenced by the need to recognise processes of ethnic heterogeneity, which posed new challenges for and demands of the state, if the principles of democracy and justice were to be respected for the entire population (and not only citizens). The decision to embark on a new political direction in 1975 was thoroughly deliberated on and justified by the state's interest in retaining immigrants (in contrast to the "guest-worker" model). Following this decision, multiculturalism was systematically adopted in all social subsystems, including education, where the rights to active multilingualism and cultural heritage were placed at the forefront. Involvement of all social subsystems is important from the viewpoint of socialisation, as it avoids potential conflicts between the agents of socialisation.

Key words: multiculturalism, education, lifelong learning, Sweden

1. UVOD

Pričujoča razprava v ospredje postavlja vprašanja o implementaciji politike multikulturalizma v javni izobraževalni sistem na Švedskem, in to ne le v osnovnošolski, ampak v celoten proces tako imenovanega vseživljenjskega učenja. V razpravi je podano nadaljevanje razmišljanj, ki jih je avtorica Natalija Vrečer predstavila v članku Učeče kulture: večkulturno izobraževanje v primerjalni perspektivi, a le na primeru švedskega multikulturalizma kot enega od različnih politik multikulturalizma, ki jih danes najdemo v praksi. Posebna pozornost švedskemu modelu izobraževanja je namenjena dejstvu, da je švedsko okolje priseljencem

zelo prijazno, če ne morda celo najprijaznejše. Utemeljitev za trditev najdemo npr. v raziskavi Indeks politik integracije migrantov,² ki so bili objavljeni leta 2007. Rezultati kažejo, da se med osemindvajsetimi državami, ki so bile zajete v raziskavo, Švedska kot država, ki ima najbolj razdelano integracijsko politiko, uvršča na prvo mesto po vseh šestih opazovanih kriterijih: dostop do trga dela, združevanje družin, prebivanje za daljši čas, politična participacija, naturalizacija in nediskriminacija. Po drugi stani naš namen ni, da bi trdili, da je švedski

² Glej *Migrant Integration Policy Index*, 2007.

¹ Članek je rezultat dela pri projektu Državljanstvo v novi dobi, ki ga izvaja FDV UL, sofinanciranega iz Evropskega socialnega sklada Evropske unije in Ministrstva za šolstvo in šport.

model brez pomanjkljivosti. Ima jih, in to kar nekaj, a ko ga primerjamo z razmerami v državah članicah Evropske unije, se izkaže kot najboljši primer, kako lahko priseljencem (ali manjšinam) zagotovimo razmere za človeka dostojno življenje.

Prispevek skuša odgovoriti na več vprašanj, ki so povezani z izhodišči teorije kritičnega multikulturalizma. Nanašajo se predvsem na stališča, da je vzgoja in izobraževanje tisti družbeni podsistem, ki vsebuje mehanizme, s katerimi se lahko doseže diskurzivni in posledično mentalitetni preklop iz diskriminatornih neokolonialnih hegemonskih razmerij v manj diskriminatorne in pravičnejše družbene odnose. Prvo vprašanje, ki se zastavlja, je, zakaj in kako je na Švedskem do politike multikulturalizma sploh prišlo? Kako se politika multikulturalizma odraža v izobraževanju danes in v preteklosti? Kako je izobraževalni sistem organiziran in kaj politika multikulturalizma postavlja v ospredje? Ali je izobraževalni sistem edini družbeni podsistem, ki je sledil načelom nove politike, ali pa je bila v to vpeta družba kot celota, z vsemi podsistemi?

2. POT IZ HOMOGENE V HETEROGENO DRUŽBO

Švedska družba se je po drugi svetovni vojni v dveh desetletjih iz enojezične in etnično homogene spremenila v večjezično in etnično izredno pestro okolje. Po letu 1945 je begunskemu valu sledila t. i. ekonomska imigracija. Hiter razvoj industrije in drugih gospodarskih dejavnosti je povzročil veliko povpraševanje po delovni sili. Že leta 1946 so se zavodi za zaposlovanje vključili v organiziran uvoz delovne sile. Predstavniki švedskih podjetij so začeli aktivno iskati delovno silo v Zahodni Nemčiji, Italiji, Avstriji, Belgiji, Jugoslaviji in Grčiji. Intenzivno priseljevanje je potekalo do leta 1967, ko je bila nizka konjunktura. Švedska je zaostriala pogoje in začela zakonsko urejati priseljevanje. Novi predpisi v začetku niso dosegli želenih učinkov, saj je v letih 1969 in 1970 zabeleženo rekordno število priselitev. Z nadaljevanjem gospodarske stagnacije so nastale tudi spremembe na trgu dela, ki so postopno omejile priseljevanje (Švedska, 1987: 35—38). Novačenje tujih delavcev se je ustavila leta 1972. Nadaljevala sta se le še priseljevanje zaradi združevanja družin in močan pritok beguncev s celega sveta.

V prvih letih po drugi svetovni vojni še nihče ni razmišljal o posledicah množičnega priseljevanja za priseljence in švedsko družbo. Leta 1969 pa je bil ustanovljen Državni zavod za priseljence (*Statens Invandrarverk* — SIV), ki je prevzel koordinacijo migracijske dejavnosti. V začetku sedemdesetih let je bil ustanovljen Parlamentarni priseljsko politični odbor (IPOK), ki je imel nalogo analizirati in kritično ovrednotiti rezultate švedske priseljske politike. Še pred tem je bila ustanovljena Komisija za priseljence, ki je v letih 1968—74 raziskovala

življenje priseljencev in etničnih manjšin. Spoznanja so pripeljala do resolucije, ki je bila sprejeta leta 1975 in je uvedla politiko multikulturalizma (*Immigrants in Sweden*, 1994). V ospredju so bila tri glavna načela politike do priseljencev: enakost (*jämlikhet*), svoboda izbire (*valfrihet*) in partnerstvo (*samverkan*). Enakost v življenjskem standardu. Svoboda izbire kot pravica priseljencev, da se sami odločijo, ali bodo ohranili svoj jezik in kulturo ali bodo sprejeli švedskega in švedsko identiteto ali oboje hkrati. Partnerstvo kot partnerstvo med priseljskimi skupnostmi in državo. Model je bil vzpostavljen ob predpostavki, da se bodo priseljenci postopno integrirali v švedsko življenje, družbo in kulturo. Integracija ni bila mišljena kot hiter enogeneracijski proces, ampak kot postopen večgeneracijski proces. Politiko do priseljencev lahko opredelimo kot posredno in neposredno. Posredna politika priseljencem zagotavlja, da se vključujejo v obstoječe socialne in družbene programe.³ Zagotavlja enake pravice do zaposlovanja, socialnega varstva, stanovanja in izobraževanja. Neposredna politika je povezana s specifičnimi potrebami priseljencev. Zagotavlja volilno pravico za tujce,⁴ poučevanje maternega jezika v šolah, ustanavljanje informacijskih centrov za priseljence, sistem državnih subvencij za priseljske centralne organizacije (zveze) in denarno pomoč (kulturnim) društvom na regionalni in občinski ravni, pomoč svetovalnih služb (priseljski sveti in večjezična sindikalna svetovalna služba), nediskriminatorno upravo in pravico do prevajalca, kadar ga priseljenci potrebujejo. Cilji sprejetih zakonskih sprememb so bili zagotoviti tujcem enake pravice, kakor jih imajo švedski državljani in doseči, da bi javnost sprejela cilje multikulturalizma. Tretji cilj je bil, da se ustvari javno mnenje, ki bo temeljilo na strpnosti.⁵ (Castles, Miller, 1993: 13, 218, 226-228; Ålund, Schierup, 1993: 99; *Immigrants in Sweden*, 1994).

Uspehi izpeljanih aktivnosti se zrcalijo v uvodoma omenjenih rezultatih raziskave Indeks politik integracije migrantov,⁶ ki so bili objavljeni trideset let pozneje, to je leta 2007. Kakor že omenjeno, rezultati kažejo, da se med

³ Švedska ima aktivno socialno politiko, ki je povezana z modelom multikulturalizma. Predpostavka je, da posebna socialna politika ne vodi v segregacijo, ampak nasprotno, v uspešnejšo integracijo priseljencev (Castles, Miller, 1993: 210).

⁴ Volilno pravico in pravico, da so izvoljeni, imajo na občinski in regionalni ravni vsi, ki so dopolnili 18 let in imajo državljanstvo, ali so priseljeni in brez državljanstva ter živijo na Švedskem najmanj tri leta, na državni ravni pa polnoletni švedski državljani. Od leta 1975 imajo prebivalci brez državljanstva volilno pravico na lokalni in okrajni ravni in lahko na volitvah tudi kandidirajo. Prvič so lahko sodelovali na lokalnih volitvah leta 1976 (Volitve so pred nami, 1979: 10—11; Kragelj, 1976: 216; Starc, 1977: 281). V osemdesetih letih so skušali uvesti volilno pravico tudi na državni ravni. Glavni zagovornici te reforme sta bili socialno demokratska stranka in švedska komunistična stranka, vendar predlog ni bil sprejet (Ålund, Schierup, 1993: 100; Castles, Miller, 1993: 218).

⁵ A. Ålund in C. U. Schierup (1993: 99—100) pravita, da je švedsko uradno stališče do rasizma edinstveno v primerjavi z drugimi državami, ki uvajajo multikulturalizem. Egalitarizem, antisizem in toleranca so sestavni deli politike multikulturalizma in naj jih po političnem (državnem) programu podpirali tudi mediji.

⁶ Glej *Migrant Integration Policy Index*, 2007.

osemindedvajsetimi državami, zajetimi v raziskavo (med njimi je tudi Kanada), Švedska uvršča na prvo mesto pri vseh šestih opazovanih kriterijih: dostop do trga dela, združevanje družin, prebivanje za daljši čas, politična participacija, naturalizacija in nediskriminacija.

Danes je na Švedskem okoli 200 različnih nacionalnosti. Leta 2008 je bilo 14 odstotkov prebivalcev rojenih izven države in 20 odstotkov na Švedskem, a z migrantskim ozadjem (*Migration in Sweden*, 2011: 1). Omenjenim trendom heterogenizacije družbe sledijo z aktivno politiko, ki je zavezana spodbujanju demokratizacije odnosov in že tri desetletja gradijo sistem, ki bi bil prebivalcem prijazen ne le državljanom, pač pa vsem ljudem, ki bivajo na Švedskem. Razmislje o aktivni politiki zajema vse družbene podsisteme, torej tudi izobraževalnega, zlasti s poudarkom na vseživljenjskem učenju.

3. IZOBRAŽEVALNI SISTEM VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA

Švedska je upravno razdeljena na občine,⁷ regije in državo. Delovanje države je povezano z lokalno samoupravo, ki ima že več kakor stoletno tradicijo.⁸ To se odraža tudi v delovanju izobraževalnega sistema, ki je že vrsto let zavezan principom vseživljenjskega učenja.

Glavne pristojnosti za javni šolski sistem imata parlament (*Riksdag*) in vlada. Na ravni države so določeni globalni cilji in strateške smernice šolskih aktivnosti, občine pa so odgovorne za njihovo izvajanje v praksi. Glavni trend v švedskem izobraževalnem sistemu je maksimalna decentralizacija odločanja. Na nacionalni ravni je za izobraževanje pristojno ministrstvo za šolstvo in znanost. Neodvisno od ministrstva delujejo centralne (osrednje) upravne enote, ki delujejo pod pristojnostjo vlade, ki določa odgovornosti in cilje (*Compulsory Schooling in Sweden* 2001: 1). Osrednja institucija za področje šolstva je Nacionalna agencija za šolstvo (*Skolverket*), ki skrbi za informacije in posredovanje znanja s področja izobraževanja ter upravlja državne fondne in štipendije. Od 2008 samostojno deluje Švedski šolski inšpektorat (*Skolinspektionen*), ki je odgovoren

⁷ Švedska ima 290 občin. V pristojnosti občine so kakovost bivanja, vodovodi, otroški vrtci, šole, stanovanjska podpora, družinske posvetovalnice, zdravstvena zaščita v šolah, boj proti alkoholizmu, promet in rekreacija. Odgovornost občin za predšolsko in šolsko delovanje in izobraževanje je opredeljeno s samoupravljanjem. Tako lokalno okolje vpliva na konkretno izvedbo programov, ki so nacionalno določeni (*Swedish System of Government*, 2010: 8; *Education in Sweden*, 2011: 2).

⁸ Temelji samouprave so bili postavljeni 1862, ko je prišlo do ločitve med cerkvenimi in posvetnimi zadevami na lokalni ravni, čeprav je bila cerkev še naprej državna. Cerkvene zadeve so bile vezane na župnije, posvetne zadeve pa so prešle v pristojnost občin kot najmanjših upravnih enot. Na ravni med občino in državo je regija (*landsting*). Področje, ki ga pokriva, sovпада s področjem, na katerem deluje tudi regionalna državna upravna enota (*län*) (*Local Government in Sweden* 1994).

za kakovost izobraževanja in nadzoruje delovanje šol. Poleg tega je pristojen za reševanje morebitnih pritožb zaradi kršitev uredb,⁹ ki prepovedujejo diskriminacijo in druge oblike degradacije otrok ali slušateljev v šoli. Tretja institucija je Nacionalna agencija za izobraževanje ljudi s posebnimi potrebami (*Education in Sweden*, 2011: 2). Kurikularni programi so oblikovani na nacionalni ravni in vsebujejo temeljne vrednote švedskega sistema: spoštovanje in nenasilno življenje, individualno svobodo in osebnostno integriteto, univerzalno enakost ljudi, enakopravnost med spoloma in solidarnost s šibkejšimi in deprivilegiranimi. Te vrednote morajo šole vgraditi, upoštevati, izražati in promovirati.

Temeljni princip švedskega izobraževalnega sistema je, da morajo imeti vsi prebivalci enake možnosti za dostop do javnega šolstva ne glede na spol, etnično pripadnost, kraj bivanja, državljanstvo, socialni in ekonomski položaj. Enakopravno izobraževanje mora biti zagotovljeno v vseh vrstah šol in po vsej državi. Poleg omenjenega je javno izobraževanje zavezano naslednjim načelom (*Compulsory Schooling in Sweden* 2001: 1; *Upper Secondary and Adult Education in Sweden* 2000: 1):

- enakovrednost v izobraževanju. V različnih vrstah osnovnih šol, ne glede na lokacijo v državi, mora biti zagotovljena primerljiva, enakovredna izobrazba;
- znanje in veščine. Z izobraževanjem morajo učenci pridobivati znanje, veščine in sposobnosti. V sodelovanju z družino mora spodbujati njihov uravnotežen razvoj v odgovorne posameznike in državljanke. Posebno pozornost je treba namenjati učencem s posebnimi potrebami;
- demokratične vrednote. Šolske dejavnosti morajo temeljiti na demokratičnih vrednotah;
- enakopravnost in nasprotovanje neenaki obravnavi. Zaposleni v šoli so zavezani promovirati enakost med spoloma in delovati proti vsem oblikam diskriminacije ali degradacije, kakor sta npr. viktimizacija in rasistično obnašanje.

Švedska zakonodaja namenja veliko pozornost zaščiti otrok in preprečevanju nasilja. Otrok ni dovoljeno fizično kaznovati. Prepovedano je psihično nadlegovanje otrok. Otroke že od predšolske stopnje in pozneje v šolah vzgajajo v duhu njihovih pravic in jih seznanjajo s tem, kam naj se obrnejo v primeru kršitev. To je povezano tudi s principi vzgoje in družinskega življenja, ki so na Švedskem drugačni, kakor jih poznamo pri nas. Egalitarizem in toleranca se izražata tudi v odnosu do veroizpovedi in nenazadnje v odnosu do priseljencev, njihovem položaju in pravicah, v toleranci do materne jezika in različnih kultur.

Švedski sistem je močno decentraliziran in zagotavlja možnosti za vseživljenjsko učenje. Večina šol je v

⁹ Od aprila 2006 velja najnovejši akt, ki določa pravice otrok in prepoveduje diskriminacijo ali druge oblike degradacije otrok (*Education in Sweden*, 2011: 1).

pristojnosti občin, imajo pa tudi zasebne¹⁰ in državne šole.¹¹ Delovanje vseh mora potekati v skladu z nacionalno določenimi splošnimi cilji. V javnih šolah imajo občine pristojnosti za zaposlovanje in usposabljanje učiteljev, hkrati pa so odgovorne za organiziranost šol, njihove dejavnosti in financiranje. Takšne pristojnosti so občine v celoti dobile s spremembami leta 1991. Vsaka občina mora imeti šolski načrt, ki ga potrjuje občinski svet. Načrt mora upoštevati glavne cilje in smernice, sprejete na nacionalni ravni. Ti občinski načrti se nato izvajajo na lokalni ravni, prilagojeno pogojem dela na posameznih šolah.

Za najmlajše sta organizirana predšolsko in šolsko varstvo.¹² Izobraževanje se začne z neobveznim predšolskim razredom.¹³ Sledi obvezna devetletna osnovna šola, ki se nadaljuje z neobvezno triletno srednjo šolo,¹⁴ visoko šolo¹⁵ in šolo za odrasle.¹⁶ Posebej so organizirane šole za specialne in posebne potrebe. V organizacijskem pogledu od predstavljenega najbolj izstopajo šole za Švede po svetu, ki so le zasebne (*Fact and figures*, 2010: 6).

4. IZOBRAŽEVANJE IN MULTIKULTURALIZEM

V teoriji obstajajo različne opredelitve multikulturalizma. Pri različni kritičnega multikulturalizma se razmislek ne nanaša le na odnose, ki se konstituirajo zaradi

etničnih/kulturnih razlik, ampak širše na Razliko oziroma na razlike, ki predstavljajo sidrišča za družbeno (re)produkcijo deprivilegiranih, ranljivih skupin, Razlika pa je globalno strukturno (ekonomsko in/ali politično) predeterminirana. V primerjavi s konceptom kritičnega multikulturalizma bi različico švedskega multikulturalizma uvrstili v levo liberalni multikulturalizem, čeprav razmislek o toleranci in antirasizmu povezujejo z egalitarizmom. Na Švedskem se razmisleke o demokratizaciji družbenih odnosov sicer intenzivno povezuje z iskanjem poti za implementacijo človekovih pravic v povezavi z vsemi t. i. ranljivimi skupinami. Diskurz o multikulturalizmu pa se je z leti v razmislekih o implementaciji osredotočil na populacije manjšin, priseljencev in švedskih izseljencev. V ospredju je predvsem skrb za zagotavljanje možnosti izbire aktivne večjezičnosti, lastne kulturne dediščine ali celo večkulturne dediščine ter hkratne integracije v švedsko družbo, državo, a tudi kulturo. Torej razprave o švedskem multikulturalizmu v političnem diskurzu v vsebinskem pogledu lahko uvrstimo v levi liberalni multikulturalizem, ki v ospredje postavlja vprašanja o jezikih in kulturnih dediščinah.

V razpravah o multikulturalizmu moramo ob predpostavki, da govornica konstituirata nezavedno, najprej izpostaviti, da je švedski jezik v številnih pogledih egalitaren. Vikanje je arhaična oblika in se je ne uporablja. V vsakdanjem jeziku se uporablja le tikanje in to na vseh področjih kulturnega/družbenega življenja, tudi v politiki in službeni hierarhiji. Prav tako se jo uporablja medgeneracijsko, in to ne le med otroci in starši, ampak splošno med mlajšimi in starejšimi ljudmi, ne glede na družbene položaje in vloge posameznikov. Lahko bi še rekli, da je spolno nevtralen. Egalitaren odnos se vzpostavlja tudi med švedskim standardnim jezikom in dialekti, ki imajo prej privilegirani položaj, kakor pa da bi bili preganjani. To je povsem drugačen odnos, kakor v primerih, ko je standardni jezik potisnil dialekte na obrobje in jim je bil pripisan manjvreden položaj. Vsekakor v številnih pogledih strukturira drugačne odnose, kakor smo jih vajeni pri slovenskem jeziku.

Rekli smo, da se je švedska politika multikulturalizma z leti osredotočila na jezike in kulture, kar je v ospredje postavilo populacije manjšin, priseljencev in švedskih izseljencev. V nadaljevanju prikazujemo izobraževalne možnosti po navedenih populacijah.

Šole za narodno manjšino: najmočnejša uradno priznana je manjšina Sami. Ocenjuje se, da je na Švedskem sedemnajst tisoč pripadnikov Sami (večina na severu Švedske). Številni naj bi bili močno asimilirani v švedsko družbo. Pripadniki manjšine imajo svoje šole od leta 1962. Druga različica je, da jih šole vključujejo v svoje delo preko integriranih programov. Šole za narodne manjšine se uvrščajo med posebne šole. Otroci, ki so pripadniki narodne manjšine Sami, lahko izbirajo med občinsko osnovno šolo in posebno šolo Sami, kjer

¹⁰ Na Švedskem je le nekaj t. i. neodvisnih šol in zasebnih šol, ki so pridobile državno licenco (pri *National Agency for Education*). Velik del teh šol temelji na različnih posebnih izobraževalnih pristopih in metodah: Montessori, Waldorf. Prav tako je nekaj osnovnih šol, ki so nastale na podlagi razlik v veroizpovedi (*Compulsory Schooling in Sweden* 2001: 4).

¹¹ Pod pristojnostjo države, vodene in financirane z nacionalne in ne z občinske ravni, so šole za narodno manjšino Sami in šole za otroke s posebnimi potrebami (*Compulsory Schooling in Sweden* 2001: 1; *Fact and figures*, 2010: 6, 20).

¹² Predšolsko in šolsko varstvo je organizirano za starost otrok od 1 leta do 12 let. V povezavi s starostjo otrok so se uveljavile različne oblike obeh varstev (*Fact and figures*, 2010: 8).

¹³ 1. januarja 1998 je bilo uvedeno predšolsko leto ali t. i. uvajalno obdobje za šestletnike. Za otroke je izbirno, a mora biti ponujeno vsem šestletnikom v državi. Zanj so odgovorne občine. Zagotovljenih mora biti najmanj 525 ur letno. Lahko rečemo, da je podobno nekdanji mali šoli v Sloveniji, čeprav je bila ta obvezna (*Facts and figures*, 2010: 16; *Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 1).

¹⁴ Podatki kažejo, da se večina učencev, ki uspešno zaključijo osnovno šolo, vpiše v srednjo šolo. Vzponedno je ponujen individualni program za doizobraževanje učencev, ki niso uspešno končali zaključnih preskusov osnovne šole iz matematike, angleščine in švedskega jezika/švedskega jezika kot drugega jezika (*Fact and figures*, 2010: 36—37).

¹⁵ V zadnjih letih je bil med dijaki, ki so uspešno zaključili srednjo šolo, petdeset-odstotni delež vpisa na fakultetno raven. Dijaki, ki ne zaključijo uspešno izobraževanja, se lahko vključijo v proces izobraževanja za odrasle (*Fact and figures*, 2010: 43—44).

¹⁶ Izobraževanje za odrasle je za starejše od 20 let. Pokriva različne stopnje: osnovno izobraževanje za odrasle, srednješolsko, višješolsko izobraževanje za odrasle. Z letom 2003/04 obstaja možnost študija na daljavo (*Fact and figures*, 2010: 50—51). V proces izobraževanja odraslih se čez leta vključujejo tudi tisti, ki so srednjo šolo uspešno zaključili in niso nadaljevali s študijem (*Fact and figures*, 2010: 44).

poteka pouk v maternem jeziku. Na severu Švedske je tudi nekaj osnovnih šol, ki izvajajo integrirani pouk. Šole Sami so šestletne, nato pa učenci nadaljujejo šolanje v občinskih osnovnih šolah. Pogovorni jeziki in jeziki poučevanja v šolah Sami in šolah z integriranim poukom so: 'North Sami', 'Luleå Sami' in 'South Sami'. Možno je, da se v eni šoli poučuje v več jezikih. Bistvo teh programov je, da se otroke seznanja z izvornim jezikom, se jih v izvornem jeziku opismeni (govor, branje, pisanje) in se jih seznanja z njihovo izvorno kulturno dediščino. Hkrati pa poteka pouk švedskega jezika. Šole Sami so v pristojnosti države, tudi finančno — plače učiteljev, programi, po potrebi nastanitve otrok, prevoz, prehrano financira država (*Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 1—3).

Priseljenska populacija je izrazito izobrazbeno, etnično/kulturno in starostno heterogena. Starostno gledano je lahko priseljensec otrok ali odrasel. Z vidika zagotavljanja pravic iz naslova multikulturalizma pa so v to populacijo vključeni tudi potomci priseljencev. Za boljše razumevanje razmer in pogojev bomo v nadaljevanju obravnavali starostne stopnje, kakor so predstavljene v razdelku Izobraževalni sistem vseživljenjskega učenja.

Že v vrtcih je predvidena podpora za večjezično učenje otrok, ki prihajajo iz ne-švedsko govorečih družin: učenje švedskega jezika kot drugega jezika in maternega jezika.¹⁷ Učenje dvojezičnosti je dostopno tudi v šolskem varstvu¹⁸ in predšolskem izobraževanju.¹⁹

V osnovnih šolah integracija otrok-priseljencev poteka preko individualno prirejenega in časovno zamejenega prehodnega obdobja. V uvajalnem obdobju se otroci opismenijo v švedskem jeziku do te mere, da so sposobni sodelovati pri pouku ali pa se jih vključi v šole (programe), kjer poteka t. i. integrirani večjezični pouk (*Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 1—3). Izobraževanje poteka na tak način že desetletja.

V praksi se izobraževanje izvaja tako, da naj bi otroci najprej izpopolnili materni jezik. Temu sledi vzporedna dvojezična vzgoja, ki nadgrajuje znanje maternega jezika in uvaja učenje švedskega jezika. Potek dela je (po različnih občinah in šolah) odvisen od sestave skupine, v katero je otrok vključen (*Informacije o Švedskoj*, 1990: 36):

- skupina je lahko homogena in otroci govorijo materni jezik otroka. To skupino se uvaja v dvojezičnost. Takšnih primerov je v praksi malo;
- skupina, kjer je poleg švedsko govorečih otrok velik del otrok priseljskega porekla, ki govorijo različne jezike;
- večina otrok govori švedski jezik. Otroci, ki govorijo druge jezike, imajo pravico do posebnega učitelja za učenje maternega jezika (nekaj ur na teden).

Učenci lahko poleg tega na šolah enakovredno izberejo ali švedski jezik ali švedski jezik kot drugi jezik.²⁰ Z vidika slovenske prakse je zanimivo dejstvo, da sta predmeta švedski jezik ali švedski jezik kot drugi jezik enakovredno obravnavana. Slednji je pri zaključnem nacionalnem preverjanju znanja uvrščen v nabor zaključnih predmetov kot enakovredna opcija prvemu²¹ (*Fact and figures*, 2010: 23—24).

Podobno je na Švedskem že zelo dolgo poskrbljeno za možnost izbire učenja maternega jezika. Učenje maternega jezika so v sedemdesetih letih začeli postopno vključevati v programe švedske šole. Še danes so otroci, ki doma govorijo drug jezik kakor švedski, upravičeni do pouka maternega jezika in spoznavanja izvorne kulturne dediščine (*Informacije o Švedskoj*, 1990: 33; *Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 3).

Izvedba pouka, kraj in čas so se z različnimi zakoni spreminjali, ves čas pa so materni jezik poučevali učitelji po izbiri švedskih institucij. Za njihovo delo je učitelje plačevala švedska država (Pišler, 1981: 7), natančneje rečemo občine. Učitelji so morali za poučevanje nujno pridobiti licenco (*behörighet*). Določeni so bili pogoji za pridobitev licence učitelja maternega jezika. Kandidat je moral imeti ustrezno izobrazbo iz domovine (učiteljske, pedagoške gimnazije, višje pedagoške šole ali univerze) in najmanj šest terminov prakse v švedski šoli po najmanj 15 obveznih učnih ur na teden, ali na Švedskem dokončano višjo šolo za učitelje, smer materni jezik (Pišler, 1983: 22).

Pravica do maternega jezika v okviru rednega šolskega programa je bila povezana s številom zainteresiranih učencev. 70.000 otrok se je tako učilo okoli 126 različnih jezikov, hkrati pa so se učili tudi švedskega jezika ali švedskega jezika kot drugega jezika. Materni jezik lahko izberejo kot drugi tuji jezik (takoj za angleščino, ki je prvi

¹⁷ Ne glede na zakonske možnosti učenje maternega jezika ni pogosto. Leta 2009 je bilo evidentiranih 18 odstotkov otrok, ki bi lahko izkoristili to pravico, a le 20 odstotkov te populacije jo je uveljavljalo (*Fact and figures*, 2010: 10).

¹⁸ Od 7 odstotkov otrok v takšnem položaju jih je to pravico uveljavilo le 6 odstotkov (*Fact and figures*, 2010: 12).

¹⁹ V letu 2009 je bilo med otroki v predšolskem izobraževanju 18 odstotkov otrok, ki so izhajali iz nešvedskega govornega okolja. V tej populaciji je uveljavljalo pravico do učenja švedskega jezika kot drugega jezika 17 odstotkov in pravico do učenja svojega jezika 44 odstotkov otrok (*Fact and figures*, 2010: 16).

²⁰ Za učence, ki ne obvladajo švedskega jezika, je v šoli organiziran poseben predmet — švedski jezik kot drug jezik in je zanje obvezen. V osmem in devetem razredu pri tem predmetu učenci dobijo ocene (*Informacije o Švedskoj*, 1990: 35-36; *Immigrants in Sweden*, 1994; *Facts and figures*, 2010: 22).

²¹ Na Švedskem imajo tudi državno preverjanje znanja (podobno kakor pri nas). Pri prehodu na srednjo šolo so pomembne ocene iz matematike, angleščine in švedskega jezika/švedskega jezika kot drugega jezika (*Facts and figures*, 2010: 23—24).

obvezni tuji jezik) kot del individualne izbire učenca²² ali zunaj šolskega časa. Učenje maternega jezika zunaj šolskega časa in rednega programa osnovne šole je omejeno na sedem let. Ta omejitev ne velja za otroke pripadnike narodne manjšine, torej velja predvsem za otroke priseljencev (*Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 3). V zadnjih dveh letih je bil največji interes za arabščino, sledila je skupina z bosanskim/hrvaškim/srbskim jezikom. Velik interes je bil še za finski, albanski, perzijski in somalski jezik. Podatki kažejo, da je v večjih občinah sorazmerno več otrok, ki se odločijo in izkoristijo ponujeno možnost (*Facts and figures*, 2010: 22).

Tako v preteklosti kakor danes je cilj učenja jezika dvo- ali večjezičnost, kar ne pomeni le, da se učenci naučijo švedskega jezika, ampak tudi, da imajo možnost nadaljnjega opismenjevanja v maternem jeziku. Te možnosti so tudi na ravni srednje šole. To nekateri označujejo za aktivno dvojezičnost ali večjezičnost (vsaj še angleški jezik). Dvo- in večjezičnost naj bi bili pomembni in koristni tako za posameznika kakor tudi za švedsko družbo. To je nadgradnja spoznanj, da se otroci, ki slabo obvladajo svoj jezik, težko učijo novih jezikov in teoretičnih predmetov (*Informacije o Švedskoj*, 1990: 35; *Immigrants in Sweden*, 1994).

Na ravni srednješolskih programov, ki so učencem na voljo, je na voljo tudi samostojni jezikovni program — t.i. uvajalni program za imigrante (*Immigrant Introduction Program*) (*Facts and figures*, 2010: 38).

Na ravni izobraževanja odraslih obstaja samostojni program švedski jezik za imigrante.²³ Podatki kažejo, da je bilo v letu 2009 k pouku švedskega jezika za imigrante vpisanih 84.300 slušateljev (*Facts and figures*, 2010: 6). Tradicija ustvarjanja možnosti za učenje švedskega jezika za priseljence je že stara in sega v šestdeseta leta. Že leta 1965 je prišlo do postopnega uvajanja brezplačnega programa za učenje švedskega jezika za tujce (*Immigrants in Sweden*, 1994). Za priseljence, ki so prišli v sedemdesetih, je bil organiziran tečaj švedskega jezika.

„Vsa večja podjetja so in še organizirajo za priseljence brezplačne tečaje švedskega jezika, večkrat tudi v plačanem

²² Predmetnik pokriva šest področij z možnostjo izbire: temeljni predmeti (švedski jezik ali švedski jezik kot drugi jezik, angleški jezik, matematika), praktični/umetniški predmeti (umetnost, gospodinjstvo, glasba, tehnika, fizično in zdravstveno izobraževanje), družbene vede (geografija, zgodovina, religija, družba), naravoslovje (biologija, fizika, kemija, tehnologija), jezikovna izbira – tuji jeziki in lastna izbira učenca. Angleški jezik ima poseben položaj kot prvi tuji jezik. Možno je tudi učenje španskega, nemškega in francoskega jezika. Učenci imajo možnost, da za tuji jezik kot šolski predmet izberejo materni jezik (*Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 1–2).

²³ Učenje jezika je razdeljeno na tri ravni: SFI 1, SFI 2 in SFI 3. Vsi trije se notranje delijo na dva dela, pri čemer je prvi del vezan na predhodno raven. Po težavnosti in zahtevnosti potekajo od 1 do 3. Možne so različne kombinacije, ki se dopolnjujejo še z začetnim in nadaljevalnim tečajem. Učenje jezika upošteva posameznikove potrebe in posebne interese usmeritve slušateljev. Pogoji izobraževanja upoštevajo tudi dejstvo, da so ljudje zaposleni, zato so časovno prožni (*Facts and figures*, 2010: 60).

delovnem času. Učitelji so bili v glavnem Švedi in Slovenci smo se učili jezika skupaj s Španci, Italijani, Grki, Turki in drugimi. Ni bilo lahko, toda šlo je.“ (Tertinek, 1973: 254).

Tečaji so bili v plačanem delovnem času. Priseljenci so imeli pravico do 700 ur brezplačnega tečaja švedskega jezika. Pozneje se je možnost spremenila v nujnost. Za izvedbo so bile odgovorne občine. Delodajalec je moral delavcu, ki ga je zaposlil, zagotoviti možnosti za učenje jezika. Vsak, ki je v zadnjih letih prišel na Švedsko, je moral obiskovati usposabljanje, kjer se je učil švedski jezik in spoznaval švedsko družbo. To je bil pogoj za delovno dovoljenje in študij (*Immigrants in Sweden*, 1994).

Tudi v devetdesetih letih so imeli vsi novi priseljenci pravico do brezplačnega učenja švedskega jezika, ki je že bil prilagojen in oblikovan kot program švedščina kot drugi jezik ali švedščina za priseljence. Pouk je že potekal v okviru sistema izobraževanja za odrasle.

Pouk naj bi potekal največ 21 ur na teden. Zaposleni so upravičeni do odsotnosti z dela zaradi obiska tečaja jezika in v tem času so upravičeni do denarnega nadomestila. Pri pouku se poleg učenja jezika slušatelji seznanjajo tudi s švedsko družbo in sistemom izobraževanja ter možnostmi za nadaljevanje šolanja. Pouk jezika poteka na dveh ravneh: osnovni in dopolnilni. Skupno trajanje učenja je različno in je odvisno od posameznikovega napredovanja. Cilj je doseči zadovoljivo znanje jezika, ki posamezniku omogoča nemoteno vključevanje v okolje. Za to naj bi bilo potrebno okoli 700 ur učenja. Po zaključku osnovnega izobraževanja se lahko posamezniki odločijo za dopolnilni pouk švedskega jezika za priseljence, ki traja od dvesto do tristo ur. Dopolnilni pouk je v večernih urah in tedensko omejen na šestnajst ur. Prav tako se priseljenci lahko učijo jezik v institucijah, ki so od občine pridobile dovoljenje za to (npr. slovenska društva) (*Informacije o Švedskoj*, 1990: 33–34).²⁴

Leta 2008 je jezikovno izobraževanje za odrasle obiskovalo 84.000 ljudi ali 111.000 slušateljev (nekateri so hkrati obiskovali dve stopnji). V organizaciji izobraževanja je bilo vključenih 257 občin. Večina slušateljev je bila stara od 27 do 39 let, četrtnina pa je bila starejših od 39 let. Slušatelji so prihajali iz več kakor 130 govornih skupin (ali jezikov). V letu 2009 je bilo za švedski jezik za priseljence zaposlenih 2.600 učiteljev. Stroški izobraževanja so bili 1,700 milijona švedskih kron, preračunano na študenta, je bilo porabljeno 35.200 švedskih kron na študentu. Za švedski jezik za priseljence so odgovorne občine, ki pri izvedbi včasih sodelujejo tudi z zavodom za zaposlovanje (*National Employment Agency*), ko se učenje jezika usklajuje z zaposlitvenimi pogoji ali možnostmi za zaposlitev (*Facts and figures*, 2010: 60–63).

²⁴ Azilanti in begunci, ki so živeli v begunskih centrih, so se tečaja udeleževali v centrih. Ta pouk se ni štél kot osnovni pouk švedskega jezika za priseljence (1990, 33).

Posebna pozornost je namenjena tudi švedskim izseljencem. Švedska pomaga pri vzdrževanju švedskih šol ali programov v državah, kjer živi in dela večje število švedskih izseljencev (*Compulsory Schooling in Sweden*, 2001: 1). Programi so namenjeni predvsem izobraževanju otrok švedskih izseljencev oziroma na t. i. začasnem delu v tujini. Različni so načini izvedbe: zasebne švedske šole v tujini (včasih misijonarske), učenje na daljavo, sodelovanje z mednarodnimi šolami (švedski oddelek), evropske šole itd. Leta 2009 je takšno izobraževanje potekalo v 23 šolah (od predšolske do srednje), ki so bile v 16 različnih državah: 17 v Evropi, 3 v Afriki, 2 v Aziji in 1 v Južni Ameriki (*Facts and figures*, 2010: 70—73).

5. KONTEKSTUALIZACIJA ŠOL V LOKALITETO

Šola ni ločen sistem. Nujno živi z okoljem. Je socializator, a sekundarni. Primarni socializatorji so družinsko okolje in odnosi v okolju, zato je zelo pomembno, kakšne vrednote jih prežemajo. Za vzpostavitev multikulturnega okolja mora država poskrbeti za usklajenost (re)socializatorjev, ki morajo temeljiti na usklajenih principih in vrednotah. Na Švedskem skušajo multikulturalizem podpirati tudi v drugih sferah družbenega življenja. Vlada je podpirala izdajo literature v različnih jezikih. Za knjižnice so bile na voljo subvencije za nakup drugojezične literature. Podpore je bil deležen tudi etnični tisk. Izhajale so redne vladne informacije o priseljenjski problematiki v različnih jezikih. Priseljenci so se organizirali in začeli ustanavljati priseljenjske zveze po nacionalnem ključu. Državni zavod je prevzel centralno vlogo in odgovornost za priseljence. Obračal se je predvsem na centralne priseljenjske organizacije. Pozneje je po vzpostavljeni mreži potekalo tudi financiranje aktivnosti zvez in društev priseljencev, kar po drugi strani pomeni, da so neorganizirani priseljenci izpadli iz financiranja kulturnih dejavnosti²⁵ (*Immigrants in Sweden*, 1994).

Leta 1981 je zveza švedskih občin za občine pripravila priporočilo in smernice za dodeljevanje pomoči priseljenjskim organizacijam. Te so morale izpolnjevati predpisane pogoje²⁶ za pridobitev finančne pomoči. Pomoč je bila namenska, predvsem kot začetna pomoč, pomoč za dejavnost in pomoč za posamezne projekte. Poleg občinskih denarnih podpor moramo omeniti tudi okrajne. Te se nanašajo na okrajne organizacije — od vseh

priseljencev so bili na ta način organizirani le Jugoslovani in Finci — če so izpolnjevale predpisane pogoje.²⁷ S tem je bila v veliki meri financirana tudi mladinska dejavnost na regionalni ravni. Poleg občinske in okrajne ravni financiranja obstaja financiranje tudi na državni ravni. Državni zavod za priseljence (SIV) je dodeljeval denarno pomoč zvezam priseljenjskih organizacij, in to namensko za osnovno dejavnost (za delo sekretariata, nujne sestanke, skupščine in konference). Državni zavod za mladino je financiral mladinsko dejavnost. Potem so tu še svet za pomoč informativnim listom (priseljenjski informativni listi) in državni zavod za kulturo. Ta je na državni ravni sofinanciral kulturne festivale, prireditve, tiskanje knjig in kulturne časopise (Hribar, 1984: 7-8). Leta 1986 je SIV spremenil načela financiranja zvez. Sredstva niso bila več namenska, ampak vezana na število članov. Najmanjše število članov, potrebno za donacijo, je bilo 1000 članov, ki so plačali individualno članarino. Priseljenjske zveze so tako dobile določeno vsoto, vezano na številčnost članstva, z njo pa so prosto razpolagale (Leskovec, 1990: 5). Poleg sofinanciranja socialno-kulturne dejavnosti priseljenjskih organizacij na različnih ravneh je švedska država podpirala tudi ustanavljanje radijskih in televizijskih oddaj za priseljence v njihovem jeziku.²⁸

Spremembe iz leta 1975 so povezane tudi s podeljevanjem državljanstva in (naturalizacijo).²⁹ Državljanstvo je lahko dostopno. Poleg tega se je na Švedskem uveljavil multikulturni tip državljanstva. Zanj je značilno, da sta država in narod³⁰ opredeljena kot politični skupnosti, ki temeljita na ustavi, zakonih in državljanstvu. Priseljenci imajo možnost, da so sprejeti v skupnost pod pogojem, da spoštujejo pravno-politična pravila.³¹ Hkrati je sprejeta etnična/kulturna različnost. Dovoljeno je združevanje in organiziranje po etničnem/

²⁷ Na podlagi priporočil in smernic zveze švedskih okrajev se financirajo okrajne organizacije z najmanj 300 člani, stari od 7 do 24 let, ki so (društva) iz vsaj tretjine občin v okraju (Hribar, 1984: 7).

²⁸ Konec sedemdesetih (1977/78) je začela dobivati svojo obliko televizijska oddaja *Invandrardags*, ki se je pozneje preimenovala v *Horizont*. Namenjena je bila jugoslovanskim priseljenjem. Del teh oddaj je bil sprva namenjen tudi Slovencem na Švedskem. Z leti se je televizijska oddaja za priseljence *Horizont* preimenovala v *Mosaik*. Čas oddajanja se je skrajšal in oddaja je bila sezonska. Vsebinsko je bila prirejena za priseljence z vseh kontinentov (Moramo biti glasnejši, 1995: 8; Lukšič-Hacin, 2001: 307).

²⁹ Čas naturalizacije za Skandinavce je dve leti, za Neskandinavce pa pet let. Otrokom priseljencev, ki so rojeni na Švedskem, državljanstvo ni samodejno podeljeno. Zanj morajo samo zaprositi, se pravi, da morajo izraziti željo po švedskem državljanstvu (*Immigrants in Sweden*, 1994; Castles, Miller, 1993: 39—40, 218—230). To se lahko na eni strani razume kot oviranje v postopku podeljevanja državljanstva, po drugi strani pa kot spoštovanje pravice posameznika, da se sam odloči za državljanstvo, ki ga bo imel.

³⁰ Nacija in narod nista več razumljena kot enokulturni pojav, pač pa kot večkulturni. Cilj procesov je bil izoblikovati diferencirano večetnično kulturo. Država ni več razumljena kot klasična nacionalna država.

³¹ Opravljati so morale dejavnost splošnega pomena. Njihovo delovanje naj bi bilo socialno in kulturno, ne pa strankarsko-politično. Vsaj polovica članov je morala biti iz vrst priseljencev. Vsaka organizacija mora imeti svoj statut. Delovanje mora biti namenjeno priseljenjem in mora temeljiti na demokratičnih načelih (Hribar, 1984:7).

²⁵ »Vedno bolj se je uveljavljalo stališče, da bo družba pomagala samo tistim priseljenjem in manjšinam, ki se sami trudijo za narodnostni in kulturni obstoj. Torej priseljenci, kakor so Nemci, Danci in Norvežani, ki niso organizirani in ničesar ne napravijo za svojo ohranitev kot jezikovne in kulturne skupine, ne morejo računati na družbeno pomoč.« (Hribar, 1984: 7).

²⁶ Opravljati so morale dejavnost splošnega pomena. Njihovo delovanje naj bi bilo socialno in kulturno, ne pa strankarsko-politično. Najmanj polovica članov je morala biti iz vrst priseljencev. Vsaka organizacija mora imeti svoj statut. Delovanje mora biti namenjeno priseljenjem in mora temeljiti na demokratičnih načelih (Hribar, 1984: 7).

kulturnem ključu, ki ni namenjeno političnemu delovanju. Državljanstvo je lahko dostopno, četudi to vodi do dvojnega državljanstva. V letu 2001 je bil sprejet nov zakon, ki še jasneje opredeljuje odnos do dvojnega državljanstva in ga dovoljuje.³² Prav tako predvideva možnosti, ko lahko otroci pridobijo švedsko državljanstvo ne glede na državljanstvo njihovih staršev (*Swedish Citizenship*, 2010: 10).

6. ZAKLJUČEK

Iskanje odgovorov na izhodiščna vprašanja je pokazalo, da je odločitev za politiko multikulturalizma na Švedskem posledica procesov etnične heterogenizacije, ki so v praksi že potekali in porajali nove izzive in zahteve, če je država hotela spoštovati cilje demokratizacije in pravičnosti za vse svoje prebivalce (ne le državljane). Odločitev za novo politiko je bila temeljito pretehtana in utemeljena tudi z željo, da bi ljudje, ki so se na Švedsko priselili, tam tudi ostali (ne pa odšli, kakor to zasledimo pri modelu gostujočih delavcev). Resnost odločitve se kaže v sistematičnosti uvajanja nove politike multikulturalizma, ki je bila sistemsko podprta v vseh družbenih podsistemih, med drugim tudi v izobraževanju, kjer sta bili na prvo mesto postavljeni pravica do aktivne večjezičnosti in pravica spoznavanja kulturnih dediščin. Oboje se kaže v kurikularnih programih, ki te pravice omogočajo prek sestave predmetov, vsebino predmetov in z medpredmetnimi povezavami tako na nacionalni ravni, ki določa univerzalna izobraževalna načela, kakor na občinskih ravneh, ki določajo načine implementacije izobraževalnega procesa v praksi. Pri tem je zelo pomembno, da izobraževalni sistem ni edini družbeni podsistem, ki je zavezan multi-kulturnim načelom. Temu so zavezani vsi družbeni podsistemi, kar je, gledano z vidika socializacije, zelo pomembno, saj na normativni ravni ne prihaja do navzkrižja med dejavniki socializacije. S tem pa ne trdimo, da v praksi ne prihaja do odstopanj, navzkrižij in diskriminacije. A pomembno je, da so vrednote na normativni ravni dokaj usklajene, čeprav to še ne zadošča za njihovo uresničevanje v praksi.

Pa vendar za zaključek omenimo še pomanjkljivosti, ki jih nekateri avtorji izpostavljajo pri politiki multikulturalizma na Švedskem. S. Castles in M. J. Miller pravita, da ima švedski model svobodo izbire in zagotavlja kulturne pravice, hkrati pa ima visoko stopnjo družbene kontrole. Švedsko izkušnjo poimenujeta predpisani, odrejeni multikulturalizem. Priseljenske in etnične

organizacije so pritegnjene v korporativno državo, kjer končajo politično marginalizirane.³³ Še več, relativno liberalna politika do priseljencev temelji na doslednem nadzoru nad novimi priseljenci (Castles, Miller, 1993: 228). K temu A. Alund in C.U. Schierup dodajata, da kljub ideologijam egalitarizma, multikulturalizma, antirasizma in boja proti diskriminaciji, ki jih podpirajo tudi mediji, prihaja do razkoraka med ideologijo in prakso. Razliko lahko ponazorimo z razhajanjem med: enakostjo proti diskriminaciji in segmentirani kulturni delitvi dela, pravico do izbire proti ekskluzivnosti in segregaciji, partnerstvom proti birokratski kontroli in tehnično-znanstvenemu nadzoru. Te razlike izvirajo iz konflikta med liberalnimi in egalitarnimi težnjami in željami. Svoboda izbire in partnerstvo, ki ju postavlja v ospredje multikulturalizem, sta v položaju, v katerem priseljenke kulture dobijo položaj zaščitene in nadzorovanega rezervata. Rešitev iz tega stanja vidita v novi kulturni politiki, novih opredelitvah partnerstva in ponovni presoji in obdelavi konsenza o morali (Alund, Schierup, 1993: 100—101).

Viri in literatura:

Alund, A., Schierup, C. U. (1993). *Swedish Immigrant Policy in Transition. Racism and Migration in Western Europe* (ur. Wrench, J.). Oxford: Berg.

Castles, S., Miller, M. J. (1993). *The Age of Migration*. London: MacMillan.

Compulsory Schooling in Sweden. Fact Sheets on Sweden (2001). Stockholm: The Swedish Institute.

Education in Sweden: A lesson for life, (<http://www.sweden.se/eng/Home/Education/Basic-education/Facts/Education-in-Sweden/>), 4. 1. 2011.

Esaiasson, P. (1996). *Skandinavija. Volilni sistemi* (ur. Gaber, S.). Ljubljana: Liberalna akademija, str.193.

Facts and figures 2010 (2010). (<http://www.skolverker.se/sb/d/190>), 4. 1. 2011.

Higher Education in Sweden. Fact Sheets on Sweden (2004). Stockholm: The Swedish Institute.

Hribar, L.(1984). *Dotacije priseljeniškim organizacijam*. Naš glas, št. 62, str. 7.

Immigrants in Sweden. Fact Sheets on Sweden (1994). Stockholm: The Swedish Institute.

³² Državljanstvo se lahko pridobi z rojstvom, posvojitvijo, poroko, naturalizacijo in notifikacijo. Dvojno državljanstvo je predvideno v primerih, ko gre za švedske državljane, ki želijo pridobiti drugo državljanstvo, in ni potrebno, da se staremu državljanstvu odpovedo, razen če tako ne zahteva država, ki podeljuje novo državljanstvo. Prav tako je predvideno za ljudi, ki prosijo za švedsko državljanstvo. Prejšnjemu državljanstvu se ni treba odreči (*Swedish Citizenship*, 2010: 10).

³³ Sistem dotacij za priseljenška društva daje vladi možnost, da opravi izbiro za uradni izbor primernih organizacij. S tem vlada vpliva na dejavnost različnih društev in organizacij in jo usmerja (Castles, Miller, 1993:228).

Informacije o Švedskoj (1990). Norrköping: Statens Invandrarverk.

Kragelj, J. (1976). O delu društva »Slovenija« v Landskroni. V: Slovenski izseljenski koledar '77, SIM, Ljubljana, str. 214.

Leskovec, R. (1990). Le delne izboljšave v socialni konvenciji. Naš glas, št. 105, str. 38.

Local Government in Sweden. Fact Sheets on Sweden (1994). Stockholm: The Swedish Institute.

Lukšič-Hacin, Marina (1999). Multikulturalizem in migracije. Ljubljana: ZRC SAZU.

Lukšič-Hacin, Marina (2001). Zgodbe in pričevanja — Slovenci na Švedskem. Ljubljana: ZRC SAZU.

Migration in Sweden. (<http://www.sweden.se/eng/Home/Society/Migration/>), 5. 1. 2011.

Migrat Integration Policy Index (2007). (www.integrationindex.eu), 14. 12. 2010.

Moramo biti glasnejši (1995). Naš glas, št. 133, str. 8.

Pišler, R. (1981). Ob robu. Naš glas, št. 48, str. 7.

Pišler, R. (1983). Poročilo Društva slovenskih učiteljev. Naš glas, št. 57—58, str. 22.

Starc, M. (1977). Slovensko kulturno društvo Slovenija v Olofstromu. V Slovenski izseljenski koledar '78, SIM, Ljubljana, str. 278.

Swedish System of Government. (<http://www.sweden.se/eng/Home/Society/Government-politics/Facts/Swedih-System-of-Government>), 14. 12. 2010.

Sweden in Figures (1995). Stockholm: Statistics Sweden.

Swedish Citizenship. (<http://www.migrationsverket.se/english/emedborg/emedborg.html>), 14. 12. 2010.

Švedska (1987). Norrköping: Statens Invandrarverk.

Tertinek, L. (1973). Švedska in priseljenci. Slovenski izseljenski koledar '74. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 252.

Upper Secondary and Adult Education in Sweden. Fact Sheets on Sweden (2000). Stockholm: The Swedish Institute.

Volitve so pred nami (1979). Naš glas, št. 33, str. 10.